

Muziek maken naar aanleiding van een tekening

Imme Tonkes is gefascineerd door de mogelijkheden van improviseren als werkvorm in de instrumentale (viool)les. In Arco zal ze ervaringen uit de praktijk beschrijven en deze in een lesbrieff samenvatten. Deze keer: muziek maken naar aanleiding van een tekening in een traditionele vioolles.

Imme Tonkes

Zodra leerlingen noten zien, begint het denken in toonhoogte, tellen, structuur.... Vaak ontbreekt het overzicht. Het is een optelsom van kleine eenheden. Een stuk door de docent laten voorspelen of een opname laten beluisteren biedt uitkomst om een totaalindruk en een gevoel te krijgen bij de muziek. Leerlingen zelf muziek laten bedenken heeft hetzelfde effect in omgekeerde richting: eerst een gevoel, een sfeer, een totaalindruk en daarna de tonen, het ritme, de structuur. Improviseren is een manier om, al doende, zelf ideeën en ordeningsprincipes in muziek te ontdekken.

Om een uitnodigend begin te maken, waarin geen voorkennis vereist is, koos ik voor de zelfgemaakte tekening. Beeldtaal helpt om anders te gaan denken. Een papier voor de neus biedt focus, zoals ik mocht meemaken bij een Strijkersdag van Amsterdam Sinfonietta in november 2014.

Ik heb het uitgeprobeerd in een aantal individuele lessen en met een groepje op de laatste lesmiddag voor de vakantie: improviseren

naar aanleiding van tekeningen. Iedere leerling die binnenkwam vroeg ik een tekening te maken, om later muziek mee te maken. Zelf dacht ik aan abstracte tekens met strepen, punten en golven.... Mijn leerlingen, onbekend met de grafische notatie, tekenden poppetjes, monsters, landschappen en een kort stripverhaaltje.

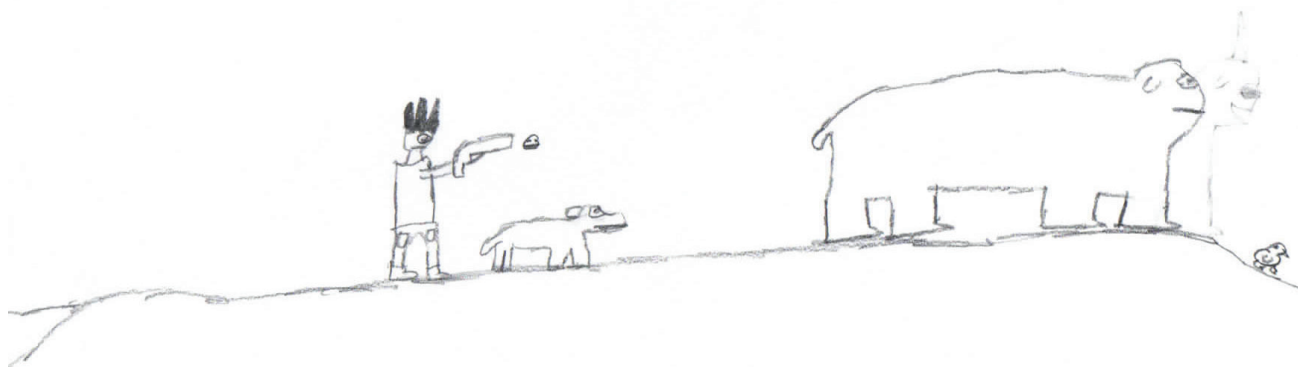
In de individuele les zette ik de gemaakte tekening op de lessenaar. "Ga maar spelen!" Toen er nog steeds niets gebeurde, vertelde ik dat "de muziek er al is", je hoeft maar te beginnen. Een verbaasde blik en lichte aarzeling volgden op deze toverformule. Bij de eerste leerling (10 jaar, twee jaar les) kwam na een voorzichtig begin een melodisch motief op gang. Toen het aarzelend bleef, bood ik aan om mee te spelen en versterkte het oorspronkelijk idee. Vervolgens ging de leerling uit zichzelf dit idee variëren, door het motief te transponeren.

Stagneerde de improvisatie, dan vroeg ik aan de leerling hoe dit muzikale motief bedoeld was. Wat had het met de tekening te maken? Hoe zou het verder kunnen gaan? Daar kwam dan wel een idee op, dat muzikaal vertaald kon worden.

In geval van 'het monster' (6 jaar oud, half jaar les) kwam na een wild gekras op de G-snaar (de pronatie ontstond spontaan!) een vervolg van monsterachtig 'happen': een ritmisch motief op D- en A-snaar.

Een andere leerling (13 jaar, 5 jaar les) speelde enkele minuten melodieuze en gevarieerde binnen een toonsoort bij een tekening van een ondergaande zon. Zij had geen enkele aanwijzing nodig en was zelf verbaasd dat het zo makkelijk ging. Dat het eind van de muziek zich als vanzelf aandiende vond zij bijzonder.

Een cartoonachtige tekening bleek een verhaal te verbergen over een meisje dat gepest werd, verdrietig en boos was, en vervolgens een oplossing bedacht om het pesten te stoppen. In de muziek werd dit verhaal uitgewerkt in drie fases: het pesten (plagerige roepterts-motiefjes), het gevoel van het meisje (boze afstreken op de lage snaren) en de verzoening (een tonale melodie). Deze leerling (9 jaar, 3 jaar les) heeft moeite met muziektheorie, maar bleek vlot muzikaal te kunnen vormgeven.

monster

Groepsles en strikersensemble

Ik heb het ook uitprobeerd in een groepsles met negen leerlingen. Omdat de groep qua niveau uiteenliep en ze elkaar niet goed kenden, besloot ik eerst enkele warming-ups te doen. (Hierover in een later artikel meer.) Daarna liet ik hen in groepjes aan eerder gemaakte tekeningen werken. Er werd direct druk overlegd en gespeeld. Heerlijk om te zien hoe er voor hen geen beletsel was om direct in de uitvoering te stappen van spontane invallen.

Illustrerend zijn twee jongens van 7 jaar die overleggen: "Dan loopt de grizzlybeer zo" (speelt een motief van twee tonen terwijl hij 'als beer' loopt). "Hij valt dood (knal accent) en daarna blaft de hond." De ander zegt: "Nee joh, zo!" (herhalend ritmisch motief op verschillende toonhoogten).

Mijn begeleiding bestond uit de werktijd aangeven ("Nog vijf minuten!") en vragenderwijs hoorspelachtige suggesties helpen uitwerken naar muziek. De tijdsdruk gaf een zetje om het muzikale verhaal af te maken en niet in overleg te blijven.

Het groepje meisjes (9 tot 12 jaar) werkt direct op een melodisch niveau: de ondergaande zon wordt een dalende pentatonische reeks die ze unisono instuderen. Daarna spelen ze

een lollig ritmisch dansachtig deuntje bij de clowntekening (hoe leren ze zo snel elkaar na te spelen, wie heeft het bedacht?) en besluiten ze met een waggelmarsje in onregelmatige maatsoort van de pinguïn.

De presentaties voor elkaar gaven het werken in groepjes een doel en verwachtingsvolle stilte.. wat gaat er komen? Van een vergissing heb ik geleerd hoe magisch een moment kan zijn: bij een prachtige groepsimprovisatie was ik vergeten de recorder aan te zetten... Of ze het nog een keer konden doen? Niets van de betovering en gelijkgestemde energie was er meer over! We evalueerden de opgenomen muziekstukken met elkaar door te zeggen wat je van jezelf goed vond, of origineel, en daarna hoe je het een volgende keer zou willen doen. In mijn strikersensemble hebben leerlingen 'spookgeluiden-tekeningen gemaakt'. Nadat we bij iedere tekening een specifieke techniek of klankeffect hadden afgesproken, konden ze met deze tekeningen een afwisselende improvisatie spelen. De dirigent bepaalde de volgorde van tekeningen, maar ook aan wie hij deze liet zien. Zo was er een afwisseling in tutti en solo/sectie.

Conclusie

Nieuwsgierigheid en aanmoediging bleken mijn belangrijkste begeleidingsmiddel. Heerlijk om het niet beter te weten, maar de leerling te vragen hoe het nu verder moet. Ik merkte dat één beeld muzikaal makkelijker vertaald kan worden dan een (strip)verhaal met verschillende beelden. In een later stadium kun je natuurlijk wel beelden achter elkaar plakken. Een hoorspel is nog geen muziek; zoek met de leerlingen manieren om concrete geluiden te herhalen, te variëren of te contrasteren, zodat een idee niet te snel voorbij is.

De winst van deze open opdracht is dat leerlingen ontdekken dat ze zelf muziek kunnen ontwerpen met middelen die ze al in huis hebben. De docent krijgt meer inzicht in het muzikaal denken van de leerling en kan vervolgens goed aansluiten met vervolgoopdrachten. Welke dat kunnen zijn hoop ik in een volgend artikel te beschrijven. ||||

Zijn er meer mensen die leerlingen laten improviseren in de les? Geef een reactie op de lesbrief, of breng zelf een voorbeeld uit de praktijk in. In de Facebook-groep 'Improvisatie in de muziekles' kun je filmpjes en geluidsopnames delen of feedback vragen.

[facebook.com/groups/improvisatieindemuziekles/](https://www.facebook.com/groups/improvisatieindemuziekles/)

improvisatieindemuziekles@groups.facebook.com

Lesvorm

- Individueel of groepje viool leerlingen (of andere instrumenten)
- Bij grote groep (na warming-up) opsplitsen in kleine groepjes van maximaal vijf leerlingen
- Tijd: 10 minuten individueel, 15 minuten in groepje, 20 min in grotere groep
- Niveau: alle, in groepjes op leeftijd en ervaring afgestemd
- Doel: sfeer/stemming/karakter in klank vertalen, naar aanleiding van een tekening
- Inleiding: maak een tekening voor een muziekstuk
- Nodig: wit papier, krijtjes/potloden en grote ruimte waar in hoeken gewerkt kan worden, opnameapparaat.
- Begeleiding: tijd aangeven, overleg richting muzikaal resultaat sturen, doel aangeven, evaluatie positief begeleiden.